

**КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»**

В І С Н И К

**НАУКОВО-МЕТОДИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ВІННИЦЬКОГО ГУМАНІТАРНО - ПЕДАГОГІЧНОГО
КОЛЕДЖУ**

ВИПУСК № 3 (47)

Вінниця, 2024

ВІСНИК НАУКОВО-МЕТОДИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу
РІШЕННЯ

Національної ради України
з питань телебачення та радіомовлення
щодо реєстрації суб'єкта друкованих медіа
№ 967 від 28 вересня 2023 року
Ідентифікатор медіа – R30-01367
Журнал

Журнал присвячений висвітленню широкого спектру теоретичних та прикладних проблем педагогіки, психології, окремих методик та філології, підтримує традиції інтеграції вишівської науки з практикою, сприяє поширенню досвіду наукової, науково-педагогічної та виробничої діяльності, становленню кадрів вищої кваліфікації; розрахований на спеціальну категорію читачів, зокрема педагогічних та науково-педагогічних працівників закладів вищої, середньої та дошкільної освіти, здобувачів освіти та молодих науковців.

Вісник заснований у січні 2012 року, виходить 3 рази на рік

Мова видання: українська, англійська

Тематичні напрями Вісника:

- Інтеграція науки та практики як механізм ефективного розвитку
- Педагогічні та лінгвістичні аспекти викладання
- Германістика та славістика у сучасному науковому просторі
- Психолого-педагогічні умови формування та розвитку особистості вихованця
- Лабораторія педагогічної майстерності та професійного саморозвитку педагога
- Дисемінація передового педагогічного досвіду
- Challenges in Education
- Відомі імена року
- Проби пера
- Конкурси
- Рецензії

Номер затверджено на засіданні Вченої ради
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»
Протокол № 5 від 17 грудня 2024 року

Головний редактор: директор КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж», спеціаліст вищої категорії, викладач-методист Войцехівський К.Ф.;
відповідальний редактор: методист коледжу, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист, Руда Т.В., **медіа-редактор:** к.пед.н., доц. Марценюк О.Г.

Редакційна колегія: д.пед.н., проф. Мисліцька Н.А., д.філ.н. Войцехівська Н.К., к.філ.н., доц. Січкач С.А. (Уманський державний педагогічний університет ім. П. Тичини), спеціаліст вищої категорії, викладач-методист Когутюк О.В.

*Відповідальність за зміст статей несуть автори
Матеріали видаються в авторській редакції*

В 53 Вісник науково-методичних досліджень Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу : Випуск 3(47) /за заг. ред. К.Ф. Войцехівського. Вінниця : Твори, 2024. 177с.

© КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж», 2024

ЗМІСТ

РОМАНУХА ЮЛІЯ, КОНІЧЕК ТЕТЯНА, ДУДКЕВИЧ НАТАЛІЯ, Коцюбинський та українська ідентичність: до 160 річниці від дня народження М. М. Коцюбинського. Усний журнал на допомогу вчителю-словеснику	5
ЛИСИЙ АНАТОЛІЙ, Невідома трагедія	10

ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ: **АКТУАЛЬНІСТЬ, ПРОБЛЕМИ, ПОШУКИ**

БОРБИЧ НАТАЛІЯ, КОВАЛЬЧУК ІРИНА, Здоров'язбереження через усвідомленість: інтеграція майндфулнес-практик, соціально-емоційного навчання та аутогенного тренування	14
ДРОВОЗІЮК ЛІДІЯ, Активізація навчально-пізнавальної діяльності здобувачів педагогічної освіти як чинник інтенсифікації навчання	19
ІВАНОВА НАТАЛІЯ, Інновації в дошкільній освіті: інтенсифікація чи гуманізація?	21
ФАЛОВСЬКА ІРИНА, Психологічні засади управлінської культури менеджера освітнього закладу	23
ПЕТРЕНЮК ЗОЯ, КОВТУНЕЦЬ ОКСАНА, У партнерстві до результату : аспекти ефективної взаємодії педагогічного коледжу та ліцею	26
КОЗІГОРА МАРІЯ, МАРЧУК СЕРГІЙ, Підготовка майбутніх учителів до впровадження діяльнісного підходу в початковій школі.	32
МИСЛІЦЬКА НАТАЛІЯ, БУРКО ОЛЕКСАНДРА, Сучасні підходи до вивчення небесних тіл у початковій школі	34
НАДКЕРНИЧНА ЛЮБОВ, СВЕРЛОВИЧ ВАЛЕНТИНА, Інтерактивні технології у практичній складовій підготовки майбутнього вчителя	37
НЕЧИПОРЕНКО ТАЇСІЯ, Інтерактивні дитячі свята в сучасній українській школі	41
ОСИП МАРІЯ, ОСИП ЮРІЙ, Використання теоретичних знань з біології та хімії під час педагогічної практики студентів у початковій школі	47
ПУШКАР НАДІЯ, ЧЕМЕРИС ІРИНА, Формування соціальної компетентності у студентів педагогічного коледжу	49
ЛУЦИНКЕВИЧ ЛЮДМИЛА, Педагогічна практика з науково-педагогічних досліджень як шлях інтенсифікації професійної підготовки майбутніх учителів	52
ДУРМАНЕНКО ЄВГЕНІЯ, Технології інтерактивного навчання у професійній підготовці майбутніх вихователів	57
ФАЛОВСЬКА ІРИНА, ПІДДУБНА АННА, Проблеми інклюзивної освіти в Україні	
ФІГОЛЬ НАТАЛІЯ, Рекомендації педагогам щодо збереження власного ментального здоров'я	61
ШАФРАНОВА ТЕТЯНА, Подолання освітніх втрат через соціально-емоційне та етичне навчання	63

ЛІТЕРАТУРНА ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ: РОЗРОБЛЕННЯ, ВПРОВАДЖЕННЯ **НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ**

ПОХИЛЮК ОЛЕНА, САМОДРАЛ КРІСТІНА, Традиція видання ілюстрованих романів у східній літературі.	69
КІСЕЛЬОВ ДМИТРО, Бертольт Брехт. Початковий етап творчої діяльності.	73
ПОХИЛЮК ОЛЕНА, КУЗЄВА СОФІЯ, Теми взаємодії, втрати та самоідентифікації в підлітковому романі Джона Майкла Гріна «Провина зірок».	76
ПОХИЛЮК ОЛЕНА, ГУМЕНЮК ДАРИНА, Елементи автобіографізму в романі Еріха Марії Ремарка «На західному фронті без змін».	80

ШУЛИЧЕНКО ОЛЕКСІЙ, ПОЗДНЯКОВ МИКОЛА , Сучасне прочитання класики в умовах альтернативних світоглядних концепцій сьогодення.	85
ОБОДЯНСЬКА НІНА , Особливості перекладу біблеїзмів англійської мови на українську	88

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

АГЕЙКІНА-СТАРЧЕНКО ТЕТЯНА, ЗАЙЦЕВА АНАСТАСІЯ , Етапи організації процесу сприймання музики як структурного елементу уроку музичного мистецтва	93
БАРАНОВСЬКА ТЕТЯНА, РАТУШНЯК ВАЛЕНТИНА , Розвиток критичного мислення дошкільників як запорука розвитку компетентної особистості.	95
БОЙЦУН НАТАЛІЯ , Комунікативні навички- ключовий елемент розвитку дошкільника.	97
ФЕДЧИШИНА ТЕТЯНА , Модернізація управлінського простору завідувача відділенням шляхом удосконалення механізмів формування і забезпечення ефективного освітнього процесу.....	99
КЛИМЕНКО ОЛЬГА , Формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку шляхом використання спеціальних дидактичних засобів.	102
ЯВОРСЬКА ЮЛІЯ, РОМАНЕНКО ВАЛЕНТИНА , Вплив використання мобільних додатків на залучення активності в освітній процес.	106
ТАРАШЕВСЬКА ОЛЬГА, ЦІСАР ІРИНА , Застосування інноваційних технологій для формування комунікативних компетентностей здобувачів вищої освіти.	113
ГОНЧАРУК ВІКТОРІЯ , Сутнісна характеристика естетичного виховання студентської молоді.	116
ГОРБАТА ЛЮДМИЛА , Фізична культура в житті студента.....	119
ЗАВАЛЬНЮК ЯНА , Засоби активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів у процесі вивчення німецької мови.	122
КАСІЯНЕНКО ОЛЬГА , Комунікативні вимоги до сучасного фахівця	127
МАРЦЕНЮК ВІКТОР , Особливості виховної роботи у студентських гуртожитках під час воєнного стану.....	134
МЕЛЬНИК АЛІНА, МАЗУР АЛЬБІНА , Пізнавальна активність здобувачів освіти як потреба у інтелектуальному та творчому саморозвитку.	139
ПАВЛЮК ЛАРИСА , Управлінська організаційно психологічна гра «Уроки лідерства»	143
ПРИСЯЖНЮК ДМИТРО , Оздоровчий ефект фізичних вправ.....	148
МАЛЬЧЕНКО МАРІЯ , Соціальні програми з вивчення особливостей організації соціальної роботи із жінками похилого віку з числа ВПО.....	152
ГАВРИЛЮК ОКСАНА, СІКОРСЬКА ІВАННА , Особливості творчої самореалізації особистості у підлітковому віці.	157
ДИМІНСЬКА ВАЛЕНТИНА, ПЕКУРАРУ ЛЮДМИЛА , У світі музичних інструментів.....	163

ЕКОНОМІЧНІ ПОГЛЯДИ

БУГА ОКСАНА , Інвестиційна політика та інвестиційний розвиток регіону Вінниччини: сутність та характеристика.	168
КОРНЮК СНІЖАНА , Чинники, які впливають на збільшення прибутку підприємств України в сучасних умовах.....	172

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Горелов Д. М., Корнієвський О. А. Волонтерський рух: світовий досвід та українські громадянські практики : аналіт. доп. Київ: НІСД, 2015. 36 с.
2. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери/ За заг. ред. проф. І.Д. Зверевої. Київ, Сімферополь: Універсум, 2012. 536 с.
3. Потапенко В. Аналіз українського волонтерства на основі методології нових соціальних рухів центр внутрішньополітичних досліджень НІСД.
4. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо надання соціальних послуг у разі введення надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях.
5. Тлумачний словник-мінімум із соціальної педагогіки та соціальної роботи / упор. Л. В. Лохвицька. 2-ге вид., оновл. Тернопіль : Мандрівець, 2017. 232 с.
6. Черевата О. Соціальна допомога людям похилого віку в умовах воєнного стану. Могилянські читання – 2022 : *Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні : глобальний, національний та регіональний аспекти : XXV Всеукр. наук.-практ. конф. : тези доп.* Публічне управління в Україні в умовах децентралізації влади та наближення її до європейських стандартів, Миколаїв, 7–11 листоп. 2022 р. / ЧНУ ім. Петра Могили. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2022. С. 22-25.

*Стаття надійшла до редакції
19 листопада 2024 р.*

**ОСОБЛИВОСТІ ТВОРЧОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ У
ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ**

УДК 159.923.2-053.6:159.954

ГАВРИЛЮК ОКСАНА,

кандидат педагогічних наук, доцент

СІКОРСЬКА ІВАННА,

*здобувачка освіти факультету дошкільної освіти
та музичного мистецтва*

КЗВО «Вінницький гуманітарно- педагогічний коледж»

Анотація. В статті проаналізовано та визначено проблему творчої самореалізації особистості у підлітковому віці. Звернено увагу на необхідності виявлення індивідуальних задатків і здібностей школярів згідно вимог НУШ та Концепції художньо-естетичного виховання підлітків. Здійснено теоретичний аналіз поняття самореалізації особистості та самоактуалізації у старшому підлітковому віці у наукових дослідженнях зарубіжних та українських вчених. Визначено сутність понять «самореалізація» та «самоактуалізація» згідно наукових досліджень. Досліджено необхідність розвитку креативності особистості, що сприяє її активності, емоційної врівноваженості та незалежності. Звернено увагу на психологічні особливості підліткового віку. Наведено основні принципи та методи яких слід дотримуватися на уроках мистецтва при формуванні творчої самореалізації особистості у підлітковому віці.

Ключові слова: самореалізація, особистість, підлітковий вік, креативність, урок мистецтва.

Постановка проблеми. В основі розвитку освітньої системи є її спрямування на творчий розвиток особистості, зокрема, залучення школярів до активної творчої діяльності, що впливає на її гармонійний розвиток, інтелектуальні якості, самостійність, оригінальність мислення, креативні рішення. Таке уважне та вимогливе ставлення до особистості сприяє формуванню нового розуміння соціального та психологічного благополуччя, самореалізації та саморозвитку. Це підкреслюється Концепцією «Нова українська школа», де наголошується на необхідності виявлення індивідуальних задатків і здібностей кожного школяра і його цілеспрямованого розвитку, а також, в Концепції художньо-естетичного виховання підлітків, де визначено основи художньо-естетичної освіти і виховання дітей та молоді. А тому важливого значення набуває бути активною особистістю, здатною реалізувати свій потенціал та самореалізуватися у різних сферах діяльності та спілкуванні.

Аналіз наукових джерел. У наукових працях К. Гольдштейна і К. Роджерса приділяється значна увага самореалізації. Учені характеризують її як безперервний процес. Цей аспект розглядається в роботах А. Адлера, А. Маслоу, В. Франкла, Е. Фромма. Детально й усебічно питання готовності підлітків до творчої самореалізації досліджувалося багатьма науковцями. Специфіку цього віку, особливості індивідуального й соціального становлення особистості молоді людини досліджували Г. Вайзер, І. Зязюн, В. Моляко. Значний вклад у вивчення феномену самооцінки зробили: К. Левін, К. Роджерс, У. Джемс, Ф. Хоппе. Психологічні особливості самореалізації й умови реалізації внутрішніх потенційних можливостей особистості представлені в працях таких

українських психологів і педагогів, як: М. Пірен, Я. Галета, Т. Герасимів, Л. Співак та ін.

Аналіз наукових досліджень свідчить, що перед закладами загальної середньої освіти гостро постає питання творчої самореалізації особистості у підлітковому віці на уроках мистецтва.

Мета статті полягає у висвітленні особливостей творчої самореалізації особистості у підлітковому віці як ефективного засобу навчання на уроках мистецтва в закладах загальної середньої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Феномен самореалізації особистості ґрунтується на питаннях людського зростання, розвитку та особистісного становлення. Термін «самореалізація» часто використовується як синонім до «самоактуалізації» або «реалізації потенціалу». Вони описують дуже схожі явища і стосуються стійких позитивних змін у людині, реалізації закладеного в ній потенціалу: «індивідуація» (К. Юнг), повна реалізація справжніх здібностей (К. Хорні), внутрішня позитивна тенденція до саморозвитку, така як справжнє самовираження (Ф. Перлз), прагнення до самоідентифікації та розвитку (К. Хорні), бажання ідентифікуватись і розвиватись (К. Роджерс), прагнення людини стати тим, ким вона може стати (А. Маслоу).

Найбільш глибоко сутність самореалізації розкрив А. Маслоу, який стверджував, що самоактуалізація, як бажання людини «стати тим, ким вона може стати», є найвищою потребою людини, прагнення до задоволення якої здатне забезпечити повноцінний розвиток особистості, безперервну реалізацію «потенційних можливостей, здібностей і талантів як звершення своєї місії або покликання, долі тощо, як більш повне пізнання і прийняття своєї власної первісної природи, як невинне

прагнення до єдності, інтеграції або внутрішньої синергії особистості» [10, с. 108].

Самореалізація серед молоді в період війни може ускладнюватися прагненням до незалежності у прийнятті рішень, труднощами у встановленні контактів з іншими, різного роду протестами та пасивним способом життя [16]. Тому є необхідним використання свого творчого потенціалу для досягнення особистих цілей. Важливу роль у процесі самореалізації відіграють інтереси та цінності, які дозволяють підлітку не лише планувати та спрямовувати власну діяльність, але й обирати власну життєву позицію.

Підлітки не лише адаптуються до групи однолітків, до прийнятих у їхньому середовищі соціальних норм поведінки та духовних цінностей, а й транслиують їх собі, виробляють особисті способи реалізації власних соціальних цінностей [7].

Спілкування з однолітками має багато психологічних функцій:

- є важливим і особливим засобом передачі інформації, завдяки якому підлітки та молодь дізнаються багато необхідних речей, про які не говорять дорослі.

- це особливий вид діяльності та міжособистісних стосунків, який допомагає розвивати навички соціальної взаємодії, вміння дотримуватися групової дисципліни і водночас відстоювати свої права, вміння співвідносити особисті та суспільні інтереси.

- емоційний контакт: почуття групової приналежності, солідарності та товариства не лише сприяє автономізації підлітків від світу дорослих, а й дає їм відчуття емоційної безпеки та стабільності.

Самоактуалізація виникає поступово. Спочатку з'являється інтерес, потім – самопізнання, потім – самосвідомість,

потім – усвідомлення себе частиною навколишнього світу, що підлягає впливу і змінам, можливість самостійного розвитку і впливу на своє життя, готовність до прогнозування власного розвитку, самореалізація як використання набутих навичок і вмінь [7].

В роботі з підлітками важливо розвивати не тільки інтелект, а й креативність, і навпаки, не слід забувати про інтелект, розвиваючи креативність. Креативність – це властивість, яка проявляється лише тоді, коли середовище це дозволяє. Креативність у 14 років вища, ніж у 13 років. Це можна пояснити тим, що 14-15 років – це вік психологічних протиріч, допитливості та жаги до знань. Це також вік, в якому формується вольова особистість, наполегливість у досягненні мети та вміння долати труднощі; 15 років – критичний період, коли творчий потенціал стрімко знижується. Такий результат можна пояснити емоційною нестабільністю, імпульсивністю, перепадами настрою та нервозністю [17, с. 164].

З 15 років виникає прагнення до реалізації свого потенціалу та активний пошук шляхів і справжніх форм для розвитку самостійної та практичної діяльності, особистісного саморозвитку, самовизначення. Зростання креативності молоді у віці від 15 до 17 років можна пояснити їхнім відчуттям свободи, тобто не тільки діяти за вже відомими стандартами, стереотипами та алгоритмами, а й діяти відповідно до унікальної ситуації та матеріальних особливостей кожної окремої людини в кожному конкретному випадку [17, с. 164].

У підлітковому та юнацькому віці (13-20 років) спеціалізована креативність формується на основі «загальної» креативності, тобто творчих здібностей,

пов'язаних з конкретними сферами людської діяльності.

Творча самореалізація особистості відбувається через розвиток творчих здібностей та вміння їх використовувати. На розвиток творчих здібностей учнів впливає низка чинників, зокрема зміст освіти, форми організації, методи і технології навчання. Творчий процес тренує і розвиває пам'ять, мислення, активність, спостережливість, логіку та інтуїцію. В активній мистецькій діяльності велику роль відіграють:

- емоційні реакції та інтеграція думок;
- абстрактне та конкретне мислення;
- творча уява та активність;
- швидке прийняття рішень та аналітичне мислення [9, с. 18].

Творча самореалізація у підлітковому віці важлива для розвитку особистості. Для досягнення цієї мети на уроках мистецтва науковцями (Л. Масол, О. Отич, О. Ростовський), підкреслюється необхідність надавати перевагу наступним аспектам:

1. Активна участь у різноманітних видах художньо-творчої діяльності;
2. Спілкування з однодумцями та вчителями, презентувати власних творчих ідей;
3. Вивчення історії мистецтва, аналізування праць митців різних епох, стилів та напрямків для отримання нових ідей та натхнення;
4. Залучення школярів до колективних творчих проєктів, що сприятимуть підліткам виразити себе.

Участь у творчих проєктах, виставках та концертах сприяють розвитку:

- учнівського лідерства та самостійності, а також розвивають навички організації, планування та управління проєктами;
- самовираження та самореалізацію учнів, надаючи їм можливість висловлювати свої думки та почуття через різні форми мистецтва;

- талантів та здібностей, що підвищують самооцінку;

- критичного мислення (учні мають можливість розглядати проблеми з різних боків та шукати нестандартні рішення);

- емоційного інтелекту, що є важливим для успішної самореалізації та соціальної адаптації [4].

Активність і розвиток творчих здібностей учнів залежить від активності і творчості вчителя на уроці музики. Тому вчитель повинен бути ініціативним і прагнути до розкриття творчого потенціалу учнів.

Рівень творчої активності учнів характеризується такими показниками:

- інноваційні методи стимулювання до художньо-творчої активності учнів;
- потреба шукати і знаходити виразні засоби і прийоми для втілення образів у мистецтві;
- активізація школярів до виконання творчих завдань.

На уроках мистецтва важливим є створення такої атмосфери, яка спонукає школярів до насолоди, гарного самопочуття, творчості та фантазування, виникненню нових та оригінальних ідей.

Серед предметів естетичного циклу саме урок мистецтва стимулює творчу активність і сприяє формуванню пізнавальної, емоційної та мотиваційної функцій, розвитку творчого мислення і здібностей, вихованню позитивних якостей особистості (систематичності, старанності, наполегливості в досягненні мети).

Музичні враження учнів можна підсилити прикладами з образотворчого мистецтва. Завдання з образотворчого мистецтва допомагають зрозуміти зміст музичних творів:

- намалювати сюжети музичних творів;
- створити фрагменти декорацій та ескізи костюми для дійових осіб опер, балетів, мюзиклів;

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

- створити колаж асоціацій, вражень про прослуханий твір, підібрати палітру кольорів.

Слід підкреслити, що техніка колажу створює умови для розвитку абстрактного мислення, розвиває вміння збирати, систематизувати та узагальнювати інформацію, необхідну для виготовлення колажу, спонукає до самостійної творчої діяльності [1, с. 145].

Сучасні уроки мистецтва неможливо уявити без використання інформаційних технологій, які сприяють цілісному і гармонійному розвитку особистості підлітків і, зокрема, розвитку творчих здібностей. На уроках музики комп'ютерні знання поєднуються з музикою, мистецтвом і літературою, в результаті чого виникають унікальні творчі напрямки (комп'ютерний малюнок, живопис, графіка, декоративний дизайн тощо). Використання комп'ютерів на уроках створює можливості для розвитку зорової пам'яті, уяви та формування естетично гармонійного світосприйняття.

Ефективні методи креативного навчання включають використання арт-терапевтичних вправ на заняттях:

- метод вигадкування – створення невідомого, за результатом певних дій;

- метод «Що, якби...» коли учням пропонується написати опис або намалювати малюнок того, що станеться, якщо щось зміниться у світі;

- образне малювання – під час такої роботи учні не тільки мислять різними масштабами і пов'язують різні галузі знань, а й сприймають сенс зображуваної дійсності;

- гіперболізація – збільшення або зменшення об'єкту пізнання, окремі частини та властивості;

- поєднати несумісне – учням пропонується поєднати несумісні в реальному житті властивості, характеристики та частини об'єкта, наприклад, описати гарячий сніг, солодку сіль тощо [18].

Висновок: Творча самореалізація дозволяє виявити і розвивати таланти та інтереси через творчість і самовираження. А тому важливо створити умови, де підлітки можуть вільно експериментувати і виявляти себе у різних сферах: мистецтво, література, музика, наука тощо. Підтримка дорослих, доступ до необхідних ресурсів та можливість спілкування з однолітками, що мають схожі інтереси, грають важливу роль у цьому процесі. Це важливий аспект особистісного розвитку та самопізнання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Алтухова А. В., Пятак А. М. Розвиток креативності учнів на уроках образотворчого мистецтва засобами колажу. *Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції «Концепції розвитку наукового потенціалу суспільства»*. Прага, 2024. С. 145.
2. Артемова О. І., Професійна самореалізація особистості в сучасних умовах. Український науковий журнал Освіта Регіону. URL : <http://social-science.uu.edu.ua/article/186>
3. Балл Г.О. Концепція самоактуалізації особистості у гуманістичній психології. *Психологія і суспільство*. Київ, 2017. С.16–32.
4. Бодя М. С. Роль мистецтва у стимулюванні самовираження та самореалізації учнів. Київ, 2023. URL : <https://vseosvita.ua/blogs/rol-mystetstva-u-stymuliuvanni-samovyrazhennia-ta-samorealizatsii-uchniv-86202.html>

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

5. Галета Я. Особливості самореалізації особистості в інформаційному середовищі навчання. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка*. Кіровоград, 2010. С. 57–60.
6. Герасимів Т., Базарник Б. Самореалізація як соціальний розвиток особистості. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки*. Львів, 2016. С. 218-223. URL: nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2016_837_37
7. Герасина В. В., Канівець Т. М. Взаємозв'язок самооцінки та міжособистісних взаємин у підлітковому віці. Київ, 2023. URL : http://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/6590/educ_2023_110.pdf?sequence=1&isAllowed=y
8. Кузікова С., Зливков В., Лукомська С., Щербак Т., Котух О. Психологічний супровід особистості в умовах війни: навч. посібник. Київ-Ніжин: ПП Лисенко М.М., 2024. 260 с.
9. Михайлівна К. В. Педагогічна спрямованість розвитку уяви та творчих здібностей, формування художньо-творчої активності особистості. . Кривий Ріг : ЦДЮТ «Дивосвіт» КМР, 2018. С.17-19.
10. Пінська О.Л. Психологічні аспекти самореалізації особистості. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля*. 2022. С.107-113.
11. Поліщук О. М. Ресурси саморозвитку особистості. *Психологія саморозвитку особистості*. Чернівці–Київ, 2016. С. 64–75.
12. Сидорчук М. С. Особливості процесу самоактуалізації старших підлітків. *Освітологічний дискус.* Київ, 2015. С. 255–263. URL: <http://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/237/0>
13. Співак Л. Вікова динаміка національної самореалізації особистості в юності. *Проблеми сучасної психології*. Київ, 2015. С. 546-557.
14. Флярковська О. Творча самореалізація як основна потреба в підлітковому віці. *Освітні обрії*. Київ, 2014. С.100-103.
15. Царван Н. В. Розвиток творчих здібностей учнів шляхом впровадження інноваційних технологій. Київ, 2020. URL : <https://vseosvita.ua/library/rozvitok-tvorcih-zdibnostej-ucniv-slahom-vprovadzenna-innovacijnih-tehnologij-212404.html>
16. Чертов В. І. Саморозвиток і самореалізація особистості в освітньому просторі. URL : <http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4391/>
17. Ярушина Т.А. Вікові та статеві особливості креативності у підлітковому віці. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля*. Серія «педагогіка і психологія». 2011. № 2. С.164.
18. Ящишин Т. І. Арт-терапія – як креативний метод психолого-педагогічного навчання розвитку та супроводу обдарованої особистості. Київ, 2018. URL : <https://naurok.com.ua/art-terapiya-yak-kreativniy-metod-psihologo-pedagogichnogo-navchannya-rozvitku-ta-suprovodu-obdarovano-osobistosti-52398.html>

*Стаття надійшла до редакції
09 листопада 2024 р.*